

מקורות לשיחה על ראש השנה

ד"ר חזות גבריאל

1. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לד עמוד ב

בנוסח הברכה שלפני תקיעת השופר נחלקו הרמב"ם ור"ת: לרמב"ם מברכים לשמוע קול שופר, ולר"ת מברכים לתקוע. יש לומר, שלפי הרמב"ם נתקן נוסח הברכה כנגד קיום המצוה - ובשופר קיום המצוה הוא השמיעה. אולם לר"ת נתקן נוסח הברכה כנגד מעשה המצוה - ומעשה מצות השופר הוא התקיעה.

2. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף סז עמוד א

ב) האור זרוע (הגהת אשר"י סוף פ"ד דר"ה) פסק שהתוקע בשופר גזול אינו יוצא מצות שופר ודלא כרמב"ם. ויתכן שסובר שפסול מצוה הבאה בעבירה חל כשהעבירה גרמה את המצוה ואף על פי שאין החפצא של מצוה חפצא של עבירה. אי"נ סובר שהחפצא של מצות שופר הוא השופר עצמו ולא הקול. ונראה ששאלה זו תלויה במחלוקת בין ר"ת לבין הרמב"ם בנוסח ברכת השופר. ר"ת (הובא ברא"ש פ"ד ממס' ר"ה אות י') סובר שמברכים "על תקיעת שופר", ומאידך הרמב"ם (פ"ג מהלי שופר הל"י) פוסק שמברכים "לשמוע קול שופר". יוצא דאליבא דר"ת שמברכים על התקיעה עיקר המצוה היא התקיעה בשופר ולכן החפצא של המצוה הוא השופר עצמו שבו תוקעים ומשו"ה שופר גזול פסול כאור זרוע. מאידך הרמב"ם סובר שמברכים על שמיעת הקול ולשיטתו החפצא של מצות השופר הוא הקול ולא השופר עצמו ומשו"ה שופר שהוא גזול כשר למצוה כי החפצא של המצוה הוא הקול והקול איננו גזול.

3. ויקרא פרק כה

(ח) וְסִפְרָתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיָה לָךְ יְמֵי שִׁבְעַת שָׁבָתֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:

(ט) וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי הַיּוֹם הַכְּפֹרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:

(י) וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל־יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְהִיָּה לָכֶם וְשַׁבְּתֶם אִישׁ אֶל־אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ:

4. תהלים פרק צח

(ו) בְּחֻצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הִרְעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יִקְוֶה:

5. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לג עמוד ב

תנו רבנן: מנין שבשופר - תלמוד לומר והעברת שופר תרועה, אין לי אלא ביובל, בראש השנה מנין? תלמוד לומר בחדש השביעי, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי, ומה תלמוד לומר בחדש השביעי - שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה.

6. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לד עמוד א

ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה - תלמוד לומר שביעי שביעי לגזירה שוה.

7. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא: מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמיחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים - תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן.

8. וו ההיפוך

- בזמן עבר: בימים ההם, חלה חזקתו למוות; ויבא אליו ישעיהו בן-אמוץ הנביא, ויאמר אליו כה-אמר ה' צו לבידתך--כי מת אתה, ולא תחיה. ויסב את-פניו, אל-הקיר; ויתפלל--אל-ה'.
- בזמן עתיד: והיה ביום ההוא, ישלך ה' לזבוב, אשר בקצה, ארי מצרים; ולדבורה--אשר, בארץ אשור. ויבאו ונחו כלם.

9. במדבר פרק טו

- (לח) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על-כנפי בגדיהם לדרתם וגתנו על-ציצת הכנף פתיל תקלת: (לט) והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את-כל-מצות יקוק ועשיתם אתם ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר-אתם זנים אחריהם:
- (מ) למען תזכרו ועשיתם את-כל-מצותי והייתם קדושים לאלהיכם:
- (מא) אני יקוק אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יקוק אלהיכם:

10. ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא קנד

(יא) על פי התורה אשר יורוד, על דברי תורה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על דברי סופרים. ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, מצות עשה. לא תסור מן התורה אשר יגידו לך, מצות לא תעשה, ימין ושמאל, אפילו מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם.

11. ר' חיים פלטיאל בראשית פרק יח

(טז) וישקיפו. פי רש"י כל השקפה לרעה. וא"ת והא כתיב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, וי"ל דהתם נמי לרעה שאינם עושים צדקה מחמת שאמת קטנה בארץ כל כך שאינה דומה רק לצמח וכדמסיק לראות היש משכיל. והרב ר' אליקים תי' דהכי ר"ל רש"י כל מקום שני במקרא השקיפה דקאי על המשקיף היינו לרעה כגון וישקיפו דהכא וכן וישקף אבימלך חוץ מהשקיפה ממעון קדשך אף על גב דקאי אהקי שהוא המשקיף והוא לטובה, והא דכתיב מי זאת הנשקפה, וצדק משמים נשקף, שהוא לטובה משום דלשון השקפה קאי על הנשקף ודכתיב עד ישקיף וירא, וכן כי השקיף ממעון קדשו, יש לפרשם נמי לרעה, עד ישקיף הקי וירא לאבדן האומות לנקום נקמת ישראל המעונים תחת ידם.

12. בראשית פרק כז

(כז) ויגש וישקלו וירח את-ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה בים בני פרים שדה אשר ברכו יקוק:

בראשית פרק כט

(י) והי כאשר ראה יעקב את-רחל בת-לבן אחי אמו ואת-צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את-האבן מעל פי הבאר וישק את-צאן לבן אחי אמו:

בראשית פרק לא

(ה) ויאמר להן ראה אנכי את-פני אביכן כי-איננו אלי כתימל שלשם ואלהי אבי הנה עמדי:

בראשית פרק לו

(יד) ויאמר לו לה-נא ראה את-שלום אחיך ואת-שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכם:

(טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה-תבקש:

(טז) ויאמר את-אחי אנכי מבקש הגידה-נא לי איפה הם רעים:

(יז) ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן

13. בראשית פרק כו

(ד) והרִבִּיתִי אֶת־זֶרְעִי כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעִי אֶת־כָּל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעִי כָּל־גֹּיֵי הָאָרֶץ:

(ה) וְעָקֵב אֲשֶׁר־שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקִלְיָי וַיִּשְׁמַח מִשְׂמֵחַתִּי מִצֹּתִי חֲקֹתַי וְתוֹרָתִי:

בראשית פרק כט

(יג) וַיְהִי כִשְׁמַע לְבֹן אֶת־שְׁמֵעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחִיתוֹ וַיֵּרַץ לְקִרְאָתוֹ וַיִּסְבֹּק־לּוֹ וַיִּנְשָׁק־לּוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לְלֵבֹן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

במדבר פרק כד

(ד) נָגַם שְׁמַע אֶמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מִחֲזוֹה שְׂדֵי יַחֲזֶה נֶפֶל וּגְלוֹי עֵינָיִם:

דברים פרק ט

(א) שָׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶתְּהָ עֲבַר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבַא לְרֶשֶׁת גּוֹ'ם גְּדִלִים וְעֲצָמִים מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם:

14. בראשית פרק ב

(טו) וַיִּקַּח יִקְנָק אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֹן־עֵדֶן לְעִבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

(טז) וַיֵּצֵא יִקְנָק אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אֲכָל תֹּאכַל:

(יז) וּמִעֵץ הַדְּעִלְטָה טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

בראשית פרק ג

(א) וְהַנְּחֹשׁ הָיָה עֶרְוֹם מִכָּל־תְּיַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יִקְנָק אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל־עֵץ הַגֵּן:

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנְּחֹשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן נֹאכַל:

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעֻנוּ בּוֹ פֶּן־תָּמוּתוּ:

(ד) וַיֹּאמֶר הַנְּחֹשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ:

(ה) כִּי יִדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וַהֲיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

(ו) וַתִּרְאֵהָ הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכַל וְכִי תִאֲוָה־הִוא לְעֵינָיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכְלוּ:

(ז) וַתִּפְקְחוּהָ עֵינֵי שְׂנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִרְמוֹם הֵם וַיִּתְפָּרוּ עָלֶיהָ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יִקְנָק אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֵן לְרוֹם הַיּוֹם וַיִּתְסַבֵּא הָאָדָם וַאֲשֵׁיתוֹ מִפְּנֵי יִקְנָק אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:

(ט) וַיִּקְרָא יִקְנָק אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה:

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלִי שָׁמַעְתִּי בְּגֵן וַאֲיָרָא כִּי־עִירַם אֲנִי וְאֶחְבָּא:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עִירַם אֶתְּהָ הַמִּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ:

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא גְּתַנְה־לִּי מִן־הָעֵץ וַאֲכָלְתִּי:

(יג) וַיֹּאמֶר יִקְנָק אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנְּחֹשׁ הַשִּׁיאֲנִי וַאֲכָלְתִּי:

15. ויקרא פרק כג

(מ) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵגֶף עֵץ-עֵבֶת וְעֵרְבֵי-גֹחַל וְשִׁמְחָתֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

16. הרב הנזיר - מבוא לאורות הקודש עמ' 17-18

לפני כ"ז שנה, ואני בשווייץ, בבזל, עסוק בלמודי הדעות הפילוסופיות לתקופותיהן, מלא צמאה ושקיקה לאמת, ביחוד – לאמת הישראלית הגיעה אלי השמועה מהרב, שנמצא אז בארץ זו מזרחה. פניתי במכתב, וקבלתי תשובה החלטתי לנסע אליו. אחרי טבילה במימי הרהיין, מצויד ב"שעריקדושה" מלא ספק וחביון עשיתי את דרכי להרב. בערב ראש-חדש אלול (תרע"ה), באתי אליו. מצאתיו עסוק בהלכה עם בנו. נסבה שיחה על חכמה יונית וספרותה. נשארתי ללון אצלם. על משכבי לא שבב לבי... גורל חי היה על כפותיהמאזנים. "והנה בקריה שכס. ואשמע קול צעדים הנה והנה: ב"ברכות"השחר", "תפילת העקדה", בשיר וניגון עליון: "משמישמי קדם"... "וזכר לנו אהבת הקדמונים"... ואקשיב והנה נהפכתי והייתי לאיש אחר.. אחרי התפלה, מהרתי לבשר במכתב, כי י ותר מאשר סללתי מצאתי: מצאתי לי ר ב!!

17. סדר רב עמרם גאון (הרפנס) קריאת שמע וברכותיה

תתברך צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים. אשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם.

18. דברים פרק ל

(ב) וּשְׁבַתְּ עַד-יְהוָה יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעַתָּ בְּקוֹלִי כָּל אֲשֶׁר-אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּבְנִיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:

(ג) וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַרְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

(ד) אִם-יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׂמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְרָךְ:

(ה) וְהִבְיֵאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשֶׁתָּהּ וְהִיטַבְתָּ וְהִרְבִּיתָ מֵאֲבֹתֶיךָ:

(ו) וְגַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לְבָבְךָ וְאֶת-לֵבב זַרְעֶךָ לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ לְמַעַן תִּיָּר:

(ז) וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה עַל-אֲיָבֶיךָ וְעַל-שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ:

(ח) וְאֶתָּה תִּשׁוּב וְשִׁמְעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעֲשִׂיתָ אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם:

19. הרב הנזיר 'ב'קול הנבואה' עמ' רמה (כוונות שמיעת קול שופר):

"עשרת ימי תשובה עיקרם תשובת הבינה, שנפלה עליו תרדמה, דורמיטא, וצריך לעוררו, שתשוב אליו הבינה. וזה ע"י שופר. הבינה שמעית היא, באוזן הפנימית. כדי לעורר ולהשיב הבינה, בא הקול, קול השופר. הבינה מאזינה, בנועם עדן, קול השופר, המנגן בקול ערב, ויערב לה. ארשת שפתינו יערב לפניך, מבין ומאזין, ומקשיב לקול תקיעתינו. השמיעה בקול שופר היא כמו שמיעת הדיבור, שיסודו כ"ב אותיות. וכן סוד התקיעות כסוד ברכת כהנים, בשפע ברכה לכל. וזה בסוד שם כ"ב אותיות"

20. הרב מיכאל אברהם (במאמרו 'בין עונה לצניעות', עמ' 307 הערה 54):

"שמיעה, פירושה הכרה של דברים נסתרים. ברובד הפיזי ניתן לשמוע קולות מעבר למחיצה, אך לראות לא ניתן אפילו אם מחיצה דקה מפרידה בין האובייקט לצופה. זו אחת הסיבות לכך שהנזיר משתמש במטאפורה של 'שמיעה' כדי לציין הכרה של דברים נסתרים, ואכמ"ל בזה."